

Iftene Pop, *Vecinătate și bună vecinătate în dreptul internațional*, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1986

În condițiile ascuțirii contradicțiilor și tensiunilor care marchează raporturile internaționale din zilele noastre, promovarea unor relații de bună vecinătate între state și popoare, atît în sensul restrîns cit și în accepțiunea cea mai largă a acestui concept, oferă o alternativă și un exemplu de conduită internațională care se impune a fi urmat de toate statele lumii.

Pornind de la o asemenea evaluare și analiză a relațiilor politice ale lumii contemporane, România a luat inițiativa de a readuce pe agenda Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite problematica politică și juridică a *bunei vecinătăți*, urmare căreia au fost întreprinse studii aprofundate și formulate recomandări.

Recenta apariție a lucrării cu caracter monografic, cu titlul *Vecinătate și bună vecinătate în dreptul internațional*, autor Iftene Pop, se constituie, în acest context, ca un eveniment editorial de o deosebită actualitate, cu largă rezonanță în plan politic și științific. Problematika acestei lucrări a constituit, de altfel, obiectul unei teze de doctorat pe care autorul a susținut-o (1977) la Institutul Universitar de Înalte Studii Internaționale din Geneva (publicată la editura Pedone, Paris, în 1980).

Lucrarea reprezintă o analiză aprofundată și convingătoare, din punct de vedere științific, a celor două concepte de bază — vecinătate și bună vecinătate — în jurul analizei cărora este construită întreaga structură teoretică a volumului (565 p). Demnă de semnalat prin ea însăși nu se pare tocmai această distincție, pe care autorul ne-o propune, între accepțiunea juridică a *vecinătății* — ca reflectare a unor fenomene obiective, omni-prezente în relațiile internaționale — și *bună vecinătate* — concept mai nou care își croiește drum în planul dezvoltării progresive a dreptului internațional contemporan.

În prima parte a volumului, o copleșitoare diversitate de acte și fapte juridice, izvorite din vecinătatea geografică între state, este analizată în cinci capitole distincte, care epuizează, de fapt, conținutul juridic al conceptului: vecinătatea acvatică, terestră, subterană, aeriană și — ca un domeniu mai nou specific al cooperării statelor — protecția mediului inconjurător. Cu privire la fiecare din domeniile analizate, remarcăm preocuparea autorului de a desprinde anumite direcții principale spre care evoluează practica convențională, ca și diversele cufume și care se configurează într-un adevărat „drept special” al respectivului domeniu al interacțiunii statelor. Deosebit de interesantă prin noutatea și actualitatea sa nu se pare a fi prezentarea aspectelor juridice pe care le ridică posibilitatea de a interveni și controla *situația atmosferică* într-o anumită zonă geografică.

Conferirea unui conținut juridic concret *bunei vecinătăți* și demonstrația faptului că acest concept îndeplinește condițiile unui principiu de drept internațional — demonstrație care formează obiectul părții a doua a volumului — constituie o *contribuție originală* în teoria dreptului internațional, cu implicații și perspective largi de aplicare în viitorul relațiilor dintre state, și nu numai cele vecine. Astfel, conținutul juridic al *bunei vecinătăți* este definit ca reprezentînd „dreptul de vecinătate internațional extins de la zona de frontieră la întreg teritoriul statelor vecine, la regiuni geografice mult mai largi și chiar la toate țările lumii” (p. 344). Pornind de la o asemenea definiție sînt identificate șase principale comandamente (norme) ale *bunei vecinătăți*, dintre care unele specifice situațiilor conflictuale: interdicția acțiunilor ostile inclusiv a folosirii propriului teritoriu împotriva statului vecin; obligația de a lua măsuri în scopul evitării aducerii de prejudicii sau de a afecta statul vecin; regula de a informa sau consulta vecinul asupra activităților ce l-ar putea afecta; norma toleranței între state vecine; norma abținerii de la acțiuni de natură să agraveze un conflict sau să amplifice o tensiune dintre vecini sau din regiune; norma obligînd la acțiuni constructive pentru soluționarea unei situații conflictuale grave între vecini sau în zonă (p. 345—386).

Un capitol special este consacrat demonstrației că buna vecinătate conține elementele unui principiu de drept internațional (cap. VII al Părții a doua), pornindu-se de la constatarea că „statele afirmă” (p. 388—395) și „doctrina confirmă” (p. 395—420) existența unui astfel de principiu. Este astfel evocat atît caracterul său de maximă generalitate, cit și conținutul juridic, implicînd drepturi și obligații specifice, „recunoscute și acceptate de stat ca decurgînd din conceptul de bună vecinătate”.

Reține atenția, prin actualitatea sa politică, preocuparea autorului de a pune în lumină, pe întreg parcursul lucrării, legătura organică care se stabilește între starea și calitatea rela-

țiilor dintre vecini și menținerea păcii și securității internaționale. Un loc special în evidențierea dimensiunii politice a conceptului revine capitolului consacrat practicilor care tind să limiteze sau să anihileze relațiile de bună vecinătate, cum sint stabilirea unor zone de influență, acapararea de teritorii, amestecul în treburile interne sau pretextul „protecției” unor minorități etc. (cap. VIII al Părții a doua).

Unul din meritele incontestabile ale lucrării constă în volumul materialului bibliografic utilizat cit și în diversitatea acestuia, autorul nelimitându-și cimpul de investigație la sursele tradiționale. În notele volumului cit și în text, sint amplu citate numeroase documente ale unor organizații internaționale, comunicate ori declarații guvernamentale ca și interviuri ale unor personalități ale vieții publice de pe toate meridianele globului.

În ansamblul său, lucrarea constituie o originală și valoroasă deschidere teoretică, spre studierea unei problematice de un interes major în conjunctura internațională actuală, neabordată pînă acum, sub aspect monografic, în literatura de specialitate din țară și de peste hotare.

Raluca Miga Besteliu

Constantin Schifirneț, *Generație și cultură*, București, Edit. Albatros, 1985

Preocupările lui C. Schifirneț în legătură cu problematica orientărilor și opțiunilor culturale ale tinerilor sint deja bine reprezentate în publicistica noastră de specialitate, autorul depunînd efortul lăudabil de a valorifica rezultatele cercetărilor sale în sfera largă a culturii și a acțiunii socioculturale. Nivelul cel mai înalt al unor asemenea realizări îl constituie pînă în prezent recenta sa lucrare publicată la Editura Albatros și adresîndu-se atît specialiștilor cit și publicului larg.

Conceptul de generație are tradiții solide în istoria doctrinelor sociale. W. Dilthey, Ortega Y Gasset și în mod special K. Mannheim — ne demonstrează autorul — au adus contribuții importante la conturarea acestui concept și acestei viziuni teoretice asupra istoriei și culturii. Preocupări în legătură cu problematica generației au existat și în gîndirea românească, autorul punînd în lumină preocupările în cadrul culturii noastre în decenile interbelice. Amintînd contribuții ale unor personalități ca M. Eliade, M. Ralea, P. Comarnescu, R. Vulcănescu, Ș. Cioculescu, autorul își asigură auspicii deosebit de favorabile pentru propriul demers.

Strădania evidentă pe tot parcursul lucrării de a racorda investigația sociologică la dezbateri de idei mai vechi sau contemporane, pe plan mondial sau din țara noastră, cu privire la raporturile dintre generație și cultură este îndreptată în principal spre găsirea unor explicații culturale privind raporturile intergeneraționale. Nu constituie obiectiv al lucrării — așa cum greșit au înțeles unii comentatori din paginile de critică literară — acela de a explica creația literară sau în general cea culturală prin generații. Dacă autorul recurge în paginile cărții sale la prezentarea „succintă” a disputelor contemporane pe tema generației literare, el conține aceste ca pe un mijloc „de a concretiza teze și principii teoretice demonstrînd specificul generației în fiecare structură socială și culturală”. Preocuparea sa nu este aceea de a găsi un fundament teoretic „actualelor ipostaze literare” — cum crede B. Lefter în revista „Amfiteatru”, ajungînd, în mod bizar, să reproșeze autorului că investighează determinările sociale — și deci extraliterare — ale conceptului, în loc să le caute pe acelea „intraliterare”. Lucrarea rămîne, dincolo de deschiderile ei mai largi, o cercetare de sociologie și în mod special de sociologia tineretului încercînd surprinderea specificității acestuia prin abordarea generațională.

Delimitîndu-se riguros de poziția funcționalistă care identifică generația cu vîrsta și care conduce către considerarea „culturii tineretului” ca realitate statică, rezultînd din premise mai ales biologice, autorul definește generația ca pe „acel grup de oameni plasați într-un interval de timp ce se raportează acțional, teoretic și comportamental în același mod la realitatea socială prin experiențe, simboluri și valori specifice exprimate mediat de cultura dominantă dintr-o perioadă istorică, ele fiind triate și avînd semnificație numai pentru un grup de vîrstă...” (p. 57). Adăugirea autorului că aceste experiențe urmăresc „aceeași funcționalitate” nu pare a aduce clarificări suplimentare unei definiții, în linii generale corespunzătoare conceptului deschis de generație.

Utilitatea pentru sociologie a unei abordări generaționale este corect menționată în lucrare — „o istorie de orice gen alcătuită pe baza succesiunii generațiilor ar fi prea simplistă și deci nerelevantă pentru vastitatea și complexitatea actului istoric. Dar și o istorie lipsită de mișcarea generațiilor ar fi văduvită de concretețe și de semnificația faptelor istorice” — pe această linie, autorul descoperînd fațetele interesante ale condiției culturale a tinerilor.

Pornind de la constatarea că în perioada postbelică preocuparea sociologilor a fost nu atît în legătură cu conținutul conceptului de generație — așa cum s-a întîmplat în perioada

dintre războaie — cit cu raporturile dintre generații, autorul își consacră și el o mare parte a lucrării acestei problematice, analizând raporturile între părinți și copii în societatea contemporană, precum și conceptul de „subcultură a tineretului”. Subliniindu-se necesitatea păstrării unei continuități între generații, sint menționate totodată și aspectele specifice „subculturii tineretului” în general și fiecărei generații tinere în particular. Subcultura tineretului are, subliniază autorul, nu doar valențe negative, de respingere, de izolare în raport cu societatea — așa cum o prezintă unii autori occidentali —, ci prezintă în primul rând caracteristici pozitive, reliefând cu pregnanță aspirațiile, trebuințele și orientările valorice specifice tineretului, avînd — în cadrul grupurilor de tineri — și un puternic caracter formativ, de educație.

Fără a considera „că preferințele tinerilor trebuie luate ca unica măsură a opțiunilor culturale dintr-o societate”, autorul se pronunță pentru respingerea atitudinilor paternaliste sau de desconsiderare a aspirațiilor tinerilor ca și de încercare de nivelare a gusturilor estetice fără a se ține seama de particularitățile fiecărei generații (p. 142).

Capitolul cel mai extins al lucrării are în vedere în principal comportamentul cultural al generației tinere, de fapt al generației tinere actuale, a anilor '80. Punînd accent pe urmărirea modalităților de „receptare creatoare” a culturii de către tinerii noștri, autorul evidențiază în complexitatea comportamentului cultural al acestora, alți aspecte care îi diferențiază cit și altele care îi apropie de generațiile mai vîrstnice. În acest efort autorul se sprijină pe rezultate ale studiilor efectuate în ultimii ani în cadrul Centrului de cercetări pentru problemele tineretului, peste douăzeci de titluri ale unor astfel de contribuții fiind citate în lucrare. Acest interes pentru valorificarea unor date de cercetare existente este îmbucurător. Din păcate, în spațiul acestei lucrări autorul nu a putut desfășura demersul analitic necesar care i-ar fi permis — credem — să prezinte mai bogat specificitatea generației tinere actuale, în ansamblul ei, în raport cu generația tină de acum unul sau chiar două decenii, adică perioada de cînd amintita unitate de cercetare există și efectuează studii asupra tineretului. Un asemenea obiectiv ar putea să stea pe viitor în atenția întregului colectiv, folosindu-se ca punct de plecare încercarea întreprinsă de C. Schifirneț în compararea generației tinere a anilor '70 cu cea a anilor '80, dar numai dintr-un punct de vedere particular.

Îmbinînd în mod fericit cercetarea teoretică și efortul aplicativ, lucrarea *Generație și cultură* constituie pe ansamblu o reușită, contribuind în mod original nu numai în câmpul cercetărilor privind tineretul, ci — așa cum am arătat — și în domenii mai largi ale sociologiei și teoriei culturii. Avansînd o serie de teze interesante, autorul face încă odată dovada disponibilităților sale pentru dezbateră responsabilă de idei, pentru integrarea sociologiei în zone de interes teoretic și de actualitate.

Sorin Mitulescu

Evelyn Sullerot, *Pour le meilleur et sans le pire*, Paris, Fayard, 1984

În evoluția fenomenelor demografice din unele țări din Europa occidentală s-au instalat tendințe noi printre care creșterea fără precedent a divorțialității și afirmarea unui nou model de cuplu, care refuză căsătoria oficială. Apărut inițial în Suedia și celelalte țări nordice („modelul scandinav”), acest tip de cuplu s-a extins treptat și în alte țări europene, deținînd în prezent o pondere apreciabilă. Însăși legislația a fost modificată în unele privințe pentru a ține seama de această nouă realitate. O întreagă terminologie a fost elaborată pentru a desemna acest nou fenomen. Termeni mai vechi precum „căsătorie de probă”, „concubinaj” sau „logodnă” s-au dovedit insuficienți; tot mai mare circulație capătă expresiile de „coabitare juvenilă” („cohabitation juvénile”), termen propus de sociologul și demograful francez L. Roussel, sau de „uniune liberă” („union libre”) sau de „compagnonnage”, cu echivalentul în limba engleză de „living together”, „ambiguous marriage” sau „free union”. În aceste condiții, oamenii de știință — sociologi, psihologi, demografi, juriști, psihanaliști — se apleacă cu atenție sporită în studiile lor pentru a identifica și a descrie amploarea și caracteristicile noului tip de cuplu, de a pune în evidență cauzele care au determinat apariția sa și de a examina consecințele și implicațiile sale pe multiple planuri. Literatura s-a îmbogățit cu noi analize și teorii; nu mai puțin semnificativă este evoluția legislației și jurisprudenței consacrate acestei probleme.

În Franța — țara cu cea mai veche și coerentă politică demografică, în care locul principal îl ocupă familia și copiii — fenomenul constituie obiectul unor importante cercetări și studii. S-au efectuat numeroase anchete prin Institutul Național de Studii Demografice (I.N.E.D.), Institutul Național de Statistică și Studii Economice (I.N.S.E.E.) și de alte instituții, problema figurează și în programele recensămintelor populației (1975 și 1982); s-au înmulțit studiile pe această temă din rîndul cărora menționăm pe cele datorate lui L. Roussel,

A. Girard, E. Sullerot, P. A. Audirac, M. Villac, C. C. Gokalp, M. Raymond. Aşadar, alături de îmbătrânirea demografică şi scăderea fertilităţii — de mulţi ani nivelul fertilităţii din Franţa nu mai asigură înlocuirea generaţiilor — oamenii de ştiinţă din Franţa au înseris ca priorităţi de studiu „coabitarea juvenilă” şi creşterea divorţialităţii, într-o optică complexă, integratoare. Care este amploarea „coabitării juvenile” şi a divorţialităţii în Franţa, care sînt caracteristicile lor? Într-o excelentă lucrare¹ consacrată demografiei Franţei un întreg capitol („Autour de la famille”) se ocupă de aceste probleme şi unde găsim cele mai recente informaţii comentate de M. Villac, J. P. Sardon, E. Sullerot, M. Raymond. Cele mai multe din aceste informaţii sînt reluate în cartea pe care o recenzăm. Amintim doar că dacă la recensămîntul populaţiei din 1975 numărul cuplurilor aflate în „coabitare în afara căsătoriei” erau de 445 680, la recensămîntul din 1982 acest număr a crescut la 809 080 cupluri, reprezentînd 6,1% din totalul cuplurilor. Proporţia „coabitării” a crescut la toate vîrstele; noul model devine tot mai des o situaţie durabilă, urmat de căsătorie. A crescut durata „coabitării” şi de asemenea a crescut considerabil numărul naşterilor în afara căsătoriei; ponderea acestora în totalul numărului naşterilor a crescut de la 7% (1970) la 14% (1982).

Evelyn Sullerot, autoarea cărţii *Pour le meilleur sans le pire*², este cunoscută cititorilor din România mai cu seamă datorită unei valoroase cărţi care a fost recenzată în revista noastră³. Ca şi prima lucrare, ceea ce a doua a pornit de la un raport oficial pe care l-a întocmit autoarea din însărcinarea Consiliului Economic şi Social sub denumirea *Statutul matrimonial şi consecinţele sale juridice, fiscale şi sociale*. Sociolog ca formaţie, E. Sullerot se ocupă, de multă vreme, de problemele demografice ale Franţei, analizîndu-le cu competenţă şi formulînd judecăţi şi propuneri în spiritul unei profunde responsabilităţi faţă de viitorul Franţei. În esenţă, în noua sa carte (9 capitole) E. Sullerot examinează noile tendinţe în evoluţia familiei — coabitarea juvenilă, creşterea divorţurilor — şi implicaţiile acestora pe planurile social, fiscal, demografic, juridic. Analiza se bazează pe o informaţie bogată furnizată nu numai de statisticile oficiale ci şi de numeroasele anchete efectuate în ultimii ani; o atenţie deosebită acordă autoarea interpretării legislaţiei şi jurisprudenţei în domeniul familiei.

Mutaţiile pe care le-a suferit familia franceză după 1972 se oglindesc în mutaţiile legislaţiei. Astfel, a fost eliminată denumirea de „fată mamă” cu aceea de „mamă celibatară”; au fost desfiinţate discriminările faţă de copiii naturali în raport cu copiii legitimi; calificativul de „nelegitim” a fost scos din vocabularul juridic; s-a acordat persoanelor necăsătorite dreptul de a adopta un copil; au fost recunoscute drepturile concubinei, se acordă drepturi şi ajutoare femeii divorţate. O dată cu legile şi opiniile, s-au schimbat moravurile. Iată, caracterizarea pe care o face societăţii franceze E. Sullerot: „În zece ani, începînd cu 1972, cu o rapiditate surprinzătoare, se observă desfacerea ţesăturii societăţii noastre civile... Dintr-o dată, tot mai puţine căsătorii, din ce în ce mai multe uniuni libere, mai multe divorţuri, din ce în ce mai multe gospodării mono-parentale, tot mai mulţi copii naturali, un număr în creştere al persoanelor singure. Zdruncinarea este fără precedent... prin natura, amploarea şi rapiditatea sa” (p. 14).

Tendenţele evidenţiate de autoare sînt ilustrate cu date statistice. Să luăm în primul rînd, căsătoriile şi nupţialitatea. Pînă nu de mult căsătoriile şi nupţialitatea se caracterizau printr-o remarcabilă stabilitate: după 1972, o cădere „drastică” — după expresia autoarei. Indicele conjunctural al primo-nupţialităţii⁴ era încă din 1972 de 0,92 pentru bărbaţi şi 0,95 pentru femei (altfel spus, probabilitatea ca la 50 de ani un bărbat să rămînă celibatar era de 8%, iar o femeie de 5%), pentru a ajunge la 0,63 şi respectiv 0,65 în anul 1982 (adică 37% din bărbaţi şi 35% din femei ar rămîne definitiv necăsătoriti). Rata de nupţialitate a ajuns, în 1983, la 5,5 căsătorii la 1 000 de locuitori. Vîrsta medie la prima căsătorie a crescut, în ultimii ani. În schimb creşte sistematic numărul „uniunilor libere”: se estimează numărul lor de circa 900 000. „Vechiul model” îşi vede tot mai mult disputată situaţia de către „noul model”. „Coabitarea” a sporit considerabil; însăşi expresia veche de „concubinaj” (de la latinescul „cubiculum” — cameră de culcare) a fost înlocuită cu expresii noi.

Altă tendinţă nouă este creşterea rapidă a divorţurilor, în special după 1972, deci înainte de legea din 1975 care a liberalizat divorţul şi a creat posibilitatea de a divorţa

¹ *La population française de A à Z*. Cahiers Français, No 219, Janvier-Février 1985, sub redacţia M. Bouché, cu concursul ştiinţific al lui M. L. Lévy, în „La Documentation Française”, lucrare recenzată în acest număr al revistei noastre.

² În româneşte s-ar traduce: „La bine nu însă şi la rău”, potrivit urării şi angajamentului solemn cu prilejul căsătoriei: „Să fim uniţi şi la bine şi la rău”. În intenţia autoarei — aşa cum rezultă din conţinutul cărţii — este vorba de „bine”, adică de avantaje, fără contractarea vreunei responsabilităţi.

³ E. Sullerot, *La démographie de la France. Bilan et perspectives*. „La Documentation Française”, Paris, 1978, recenzie de Vl. Trebici în „Viitorul social”, nr. 4, 1979.

⁴ Asupra semnificaţiei acestui indice, vezi Vl. Trebici: *Nupţialitatea şi modelul cultural*, în „Viitorul social”, nr. 1, 1986.

„prin consimțământ mutual”: unul din 4 menaje se termină prin divorț; dacă în 1960 erau 638 000 de persoane divorțate, în anul 1981 numărul lor era de 1 462 000. Fapt semnificativ că persoanele divorțate se recăsătoresc în proporție tot mai redusă. Deși divorțul a fost liberalizat, tinerii se căsătoresc într-un număr tot mai redus. „În realitate — spune autoarea — un singur statut a profitat de toate aceste evoluții, reforme și liberalizări recente: uniunea liberă” (p. 46).

Un alt fenomen în acest context este creșterea numărului de copii născuți în afara căsătoriei: proporția acestora a crescut de la 5,9% (1960—1965), la 14,2% (1982). S-a trecut astfel de la „uniunea liberă” la „parentatea liberă”.

La tendințele de mai sus, se adaugă „familiile mono-parentale” (de la 654 000, în 1968, la 928 000, în 1981), precum și creșterea persoanelor care „trăiesc singure”. Ciclul de viață pare să se caracterizeze tot mai mult prin secvențe tot mai scurte: viață comună, viață solitară, urmată din nou de viață comună etc. Se pare — arată autoarea — că singura realitate de bază a devenit individul, familia pierzând acest statut.

Un întreg capitol intitulat „De ce? Cum?” (p. 61—97) examinează pe larg evoluția moravurilor legată de familie: factorii economici, șomajul, schimbarea radicală a vieții femeilor, controlul fertilității prin contracepție (legea din 1967) și prin avort (legea din 1975), schimbarea opiniei publice, în sensul creșterii toleranței, scăderea autorității religioase, etc. S-a creat astfel un nou sistem coerent de valori ale cărui caracteristici sint definite astfel (p. 92—94): a. sexualitatea este o problemă pur personală; b. toleranță absolută față de comportamentul semenului tău; c. libertate egală pentru femeile ca și pentru bărbați; d. prioritatea cuplului față de familie; e. securitatea nu mai poate fi un scop, nici pe plan afectiv și nici pe cel material; f. durata legăturii nu este o valoare; g. angajamentul (promisiuni, jurăminte) este un lucru suspect.

Analiza cauzelor care au dus la situația actuală se continuă cu examenul evoluției legislației privind căsătoria, începând cu Codul Civil Napoleon (1804) până în zilele noastre. Juriștii afirmă că legislația nu a făcut decît să urmeze evoluția moravurilor, după binecunoscutul adagio din dreptul roman: „*Quid leges sine moribus?*”. Astfel reformele în dreptul familiei după 1970 se caracterizează prin etatizare (rolul sporit al statului în viața cuplurilor și familiilor), declinul familiei mari și concentrarea atenției asupra cuplului și copiilor; scăderea patrimoniilor în favoarea salariilor; democratizarea (dispariția autorității soțului asupra soției și diminuarea autorității părinților asupra copiilor); desacralizarea căsătoriei (slăbirea sau dispariția sensului religios al căsătoriei și al procreării). Mutația juridică care s-a produs în cîțiva ani poate fi văzută din „cascada de legi noi, liberale și egalitare”, după expresia autoarei, în perioada 1965—1982.

Capitolul VI, intitulat „*Iar copii?*” examinează situația copilului în nolle condiții: copilul este profund dezavantajat, iar capitolul VIII „*Devierea unui sistem fiscal bine intenționat*” arată cu toată claritatea că o serie de dispoziții legislative sînt — paradoxal — defavorabile cuplurilor căsătorite și în schimb, avantajează uniunile libere, persoanele divorțate, ceea ce face pe autoare să conchidă (p. 197) „A devenit absolut posibil ca aceste paradoxuri (legislative n.n.) să joace de acum înainte un rol incitativ ... în răspîndirea concubinajului. Fără îndoială, numeroase persoane divorțate avînd copii nu se recăsătoresc ci trăiesc în concubinaj cu un alt partener după dizolvarea căsătoriei, pentru motive economice — deci fiscale. De altfel, unele cupluri căsătorite încep să divorțeze fără nici o cauză de discordie, pentru rațiuni fiscale”.

Autoarea descrie cu obiectivitate mutațiile în evoluția familiei ca și în domeniul juridic; analiza este însă critică și este însoțită de propuneri judicioase în special în ce privește protecția copilului. Caracterizînd schimbările survenite drept „o revoluție civilă” E. Sullerot spune următoarele: „... această revoluție a profitat indivizilor în dauna familiilor; mamelor în defavoarea tatilor; celor mai puțin iubitori și celor mai răi în favoarea celor iubitori și încrezători; celor bogați în dauna celor săraci; tinerilor adulți în dauna persoanelor mai vîrstnice; în sfîrșit, în mare măsură, adulților care au făcut-o (revoluția n.n.) în dauna copiilor care au de suferit de pe urma ei” (p. 241). Mai mult, autoarea precizează: „aproape toate măsurile recente ... au fost luate în favoarea persoanelor adulte, a libertății lor de a se uni sau de a nu se uni sau de a rupe legătura după dorințele lor, fără un pic de considerație pentru copilul ce se va naște sau pentru copilul deja născut” (p. 247). Pledoaria pentru copil, pentru ocrotirea drepturilor sale, într-o lume în care moravurile și legislația se schimbă atît de rapid, este mesajul umanist al acestei admirabile cărți. Lectura, mai mult, studiul aprofundat al cărții este de cea mai mare utilitate pentru cunoașterea unor tendințe noi în Franța — și nu numai în această țară — și a efortului făcut de oameni de știință pentru înțelegerea lor și pentru conștientizarea opiniei publice. Cartea lui E. Sullerot este un model de analiză științifică *sine ira et studio* și în același timp de atitudine responsabilă față de destinele colectivității.

Prof. dr. Vladimir Trebic

Abdus Salam este una dintre personalitățile științifice cele mai remarcabile ale secolului nostru și în același timp un minunat exemplu de umanism și spiritualitate manifestate prin cuvântul și propunerile sale pentru progresul țărilor în curs de dezvoltare și pentru binele întregii omeniri. John Ziman, fizician renumit, a sintetizat astfel prodigioasa activitate a lui Abdus Salam: „el și-a dedicat viața principiului unității — unitatea naturii și unitatea omenirii”.

Laureat al Premiului Nobel pentru fizică, profesor de fizică teoretică la Imperial College — Londra din anul 1957, fondator și director al Centrului Internațional pentru fizică teoretică — Trieste din anul 1964, îndeplinind numeroase funcții în domeniile științei pentru patria sa (Pakistan) și pentru Organizația Națiunilor Unite, doctor honoris causa a 20 de Universități din lume, membru a 23 de Academii din patru continente, Abdus Salam a jucat un rol de primul ordin în ceea ce a adus nou fizica particulelor elementare în a doua jumătate a acestui secol. Pentru cititorul preocupat de înțelesul și consecințele cercetărilor în domeniile de frontieră ale fizicii asupra viziunii generale despre lume autorul acestor eseuri afirmă deschis o poziție de ordinul unei credințe bazate pe sentimentul unității: toate cele patru forțe fundamentale pe care fizica le-a pus în evidență sînt numai aspecte ale unei singure forțe. Abdus Salam a adus o contribuție esențială la unificarea forțelor electromagnetice și forțelor nucleare slabe. Astăzi forțele electrolabe într-adevăr se impun. Mergînd pe urmele lui Maxwell și Einstein, el afirmă că și forțele nucleare puternice vor fi unificate cu forțele electrolabe sub forma unei forțe electro-nucleare, iar acestea la rîndul lor vor fi unificate cu forțele gravitaționale. Știînd că o asemenea căutare a unității are rădăcini imemorabile în gîndirea omului „care a dorit să înțeleagă complexitatea naturii, pe cît posibil, prin cît mai puține concepte elementare”, nu ezită totuși să întrebe „dacă acest vis al unificării este adevărat”. Constată însă că și generațiile tinere de fizicieni sînt angajate într-o asemenea direcție a unificării. Există oare și alte direcții sau alte moduri de a concepe unitatea lumii prin cît mai puține principii fundamentale? Conștient că nimic nu poate fi absolutizat autorul nu exclude și crearea altor moduri de a explica natura.

În privința celeilalte unități, aceea a omenirii, Abdus Salam constată cît de departe este realitatea de idealurile unei lumi mai bune pentru toți oamenii de pe glob. Unitatea omenirii este un ideal care implică înlăturarea discrepanțelor dintre țările dezvoltate și țările mai puțin dezvoltate din punct de vedere economic, științific și tehnologic. Autorul constată că diferențele mari în nivelul de trai al diferitelor popoare ale lumii au apărut ca urmare a primei revoluții industriale, datorită progresului tehnologic din țările apusene și nordice din ultimele două secole. De aceea tehnologia, și implicit știința care a devenit motorul tehnologiei, au devenit o problemă globală a omenirii. Țările în curs de dezvoltare au nevoie de tehnologie, de cunoștințe științifice care susțin tehnologia și de un comerț echitabil. Autorul militează pentru o nouă ordine economică internațională bazîndu-se pe date concrete privind inechitatea schimburilor comerciale dintre țările industrializate și țările în curs de dezvoltare. Cheltuielile militare sînt o piedică uriașă în fața responsabilității colective a lumii de a dezvolta toate regiunile globului. Conducătorii lumii nu dau dovadă că sînt capabili să facă față problemelor foamei și ale nevoilor oamenilor de pretutindeni. Organizația Națiunilor Unite, care reprezintă Familia Omului, s-a dovedit slabă, fragilă, inactivă, dar ea rămîne o speranță la care nu se poate renunța. Abdus Salam a propus sub egida ONU o asociație a institutelor pentru studii avansate din întreaga lume, o Universitate ONU, institute ONU pe domenii, contribuind efectiv la împlinirea parțială a acestor deziderate. Institutul de fizică teoretică din Trieste a oferit o șansă oamenilor de știință din țările în curs de dezvoltare de a intra în circuitul mondial al marii științe.

Deși atacă ansamblul problemelor globale, cel mai mult îl preocupă știința. Pornind de la faptul că știința are un caracter internațional și la dezvoltarea ei trebuie să participe oamenii de știință de pe întregul glob, Abdus Salam exprimă cu convingere necesitatea contactelor între aceștia, orice izolare în idei, literatură și echipament însemnînd moartea din punct de vedere științific: „izolarea în știință duce la stagnare, iar stagnarea la moarte intelectuală”.

* O parte din eseurile acestui volum se găsesc și în volumul Abdus Salam, *Știința bun al întregii omeniri*, București, Edit. Politică, 1985, Colecția „Idei Contemporane”, cu o prefață de Acad. prof. Ioan Ursu și postfață de dr. Marin Ivașcu.

tuală". În același timp el aduce argumente judicioase pentru dezvoltarea științei în țările în curs de dezvoltare, în țara sa Pakistan și, în general, în țările arabice și islamice de care se simte legat prin educație și tradiții spirituale.

A descoperi tainele și unitatea naturii prin eforturile științei la care să participe toate popoarele lumii, popoare care să fie în același timp conștiente de unitatea familiei umane și hotărâte să trăiască într-o societate fără sărăcie, bogată material și spiritual, acestea sînt mesajele colecției de eseuri ale lui Abdus Salam care reușește să cucerească inima și mintea cititorului. Din cele scrise de autorul eseurilor, din modul său de a gândi respiră pentru cititorul cu înclinații filosofice, ideea unificării unității naturii și unității omenirii într-o unitate a lumii care să-l ajute pe om să-și găsească locul și rolul său în existență.

Prof. Mihai Drăgănescu